

POJEM, OBRAZ A MEDIALITA

JIŘÍ BYSTRICKÝ, Katedra elektronické kultury a sémiotiky, FHS UK, Praha, ČR

BYSTRICKÝ, J.: Concept, Image and Mediality
FILOZOFIA 64, 2009, No 5, p. 429

The paper deals with the problematic of concept and image as independent forms of mediating the thought. A specific role in incorporating the media of concept and image into the system of thought is played by the mediality itself, which operates as an entity mediating between heterogeneous worlds. The symbolized messages of the concept and image thus represent using the dispositive of representation between the visual and intellectual worlds. The author takes the concept as the initial form of thought, which describes the object from the perspective of its being without making any propositions about it; the image, on the other hand, is taken as a sensory representation of the object. However, each of them is only a particular form of mediation. Representing a concept thus means taking the thought as a conceptual representation.

Keywords: Mediation – Dispositive – Concept – Image – Mediality

„Všechno, co je nějak ohraničeno místem nebo časem, je jistě menší než to, co žádným zákonem místa ani času sevřeno není.“

Anselm z Canterbury

I. Problematika pojmů ve vztahu k jejich možnému znázornění je dostatečně svěbytným a komplikovaným tématem na to, abychom mu věnovali zvýšenou pozornost, ovšemže s tím, že ani důslednost ani pozornost nebudou v tomto případě nijak dostačující podmínkou. Jako vcelku přiměřený způsob práce s tématem se pro začátek ukazuje předběžná analýza forem mediace obrazu a dispozitivu pojmu. Do popředí se tak dostávají otázky jisté nesouměřitelnosti systémů zprostředkování (pojem – obraz – mediace) a ovšem, i otázky výkladu samotného pojmu „mediality“ jako výchozího operátora zprostředkování. Jestliže budeme dále pracovat s předpokladem, že pojem je určitá výchozí forma myšlení, která vyjadřuje předmět z hlediska toho, čím je, aniž o něm činí výpověď, potom obraz můžeme popsat jako formu smyslového znázornění předmětu: vizuální určnost. V obou případech je výchozím stavem analýzy význam či role dvou forem mediace: „*média pojmu*“ a „*média obrazu*“. V každém případě se ovšem jedná o dva odlišné modely **zprostředkování**.

Důsledkem je pak předběžné východisko, že totiž pojmy i obrazy nesou informační potenciál, který nelze dost dobře vyčerpát v pouhé konstrukci skutečnosti jednoho či druhého typu: zobrazením či popisem. Spíše upozorňujeme na nutnost teorie, která by specifickému prostředí pojmů a prostoru obrazů dodávala systém vzájemné tranzitivity: „*Neboť teorie je také něco, co se tvoří, stejně tak jako její předmět*“ ([5], 331). To je důvod, proč díky „*transitivitě*“ složek obrazu ve prospěch pojmu a obráceně, můžeme redukovat onu výchozí nesouměřitelnost obou úrovní reference. Obrazy pak mohou uchovávat záznam změny, která se už mezitím posunula v čase, v němž ji pak příslušný pojem vyjadřuje.

Řekněme, že zobrazení pojmů je efektivní tehdy, jestliže ukázání obrazem znázorňuje i změnu možného stavu věcí na odlišných úrovních explikace. Jestliže obrazem můžeme sledovat pohyb určení pojmu, tedy i změnu pozice, vyjadřující aktuální úroveň stavu věcí, pak ale vlastní zobrazení pojmu je ukázáním této samotné změny. Za dané situace pak můžeme říci, že „praxí“ pojmu jako svébytného média je rekonstrukce „formátu“ myšlení, aby bylo možné „stavy věcí“ znovu skládat z jiných úrovní a do nových souborů a završovat tak formalizaci abstrakce. Na druhé straně ovšem platí, že cílem obrazu jako média je formalizace vidění.

Filosofie médií je potom zkoumáním a hledáním pozic, na nichž se obě média setkávají a vzájemně se mohou překrývat. Východiskem či předpokladem je ovšem nikoliv nesouměřitelnost pozic, ale naopak nezbytná „srovnatelnost“ forem mediace, často popisovaná např. jako „modulace“, a využívaná již zmiňovaným Deleuzem při popisu analogických syntetizátorů, jako „... *zavádění bezprostředních spojení mezi odlišnými elementy*“ ([6], 95), hovoříme tak o medialitě jako původním operátoru zprostředkování.¹

Při uplatňování bezprostředních spojení lze říci, že pojem využívá jednoho spektra mediace (*dispozitiv pojmu*) a obraz jeho další část (*dispozitiv obrazu*). Takto je umožněno zpracování na dvou úrovních: abstrakce a imaginace. Pojmový řád je většinou „kodifikován“ mediací abstraktního určování, řekněme, že je ustavován jako teorie jistého typu využití forem tranzitivity, které jsou dané úrovní zprostředkování k dispozici.

Pojem tedy vede k určenosti vymezením, odstupňováním rozdílů mezi vnitřním a vnějším prostorem lokalizace úrovní, mezi tím, co pojem – a to jako určenost sebeohraničením v jedné úrovni – zároveň otevírá a postupuje za sebe na jiné úrovni: nechává takto ve hře pohyb převádění úrovní myšlení, (tranzitivitu pojmu) na nichž se změna vychází pozice pojmu děje. Pro obě média tedy platí *system odlišování* mezi „určením“ s pomocí odlišení neměnných pozic a *určeností*, s pomocí omezení či ohraničení změn, které naopak mohou měnit pozice. Pojmy se takto ukazují jako lokálně *uspořádané distinkce*, řekněme jako místa jedinečného překrytí mezi řády reálného a virtuálního, které lze používat právě proto, že je lze myslet jako formu mediace, aniž by měnily pozice, z nichž vycházejí. Nicméně vždy je nutné přihlídnout k tomu, že jsou ovšem i určitou disciplinací myšlení ve smyslu ovládnutí či využívání technik a dovedností, (např., jako Ge-stell, dispositio atp.) ale nikoliv ve smyslu sledování, následování předem daného cíle, ke kterému by veškerý pohyb praxe pojmu nutně směřoval. „*Společným rysem všech těchto pojmů (Ge-stellu u Heideggera, dispositio teologie a dispositivy Foucaulta) spočívá v tom, že odkazuje na oikonomia, tj. celek praktik, znalostí, opatření a institucí, jejichž cílem je spravovat, ovládat, kontrolovat a zaměřit údajně užitečným směrem*“ ([1], 24).

Pojmy spíše ukazují na statické stavy, na nichž se myšlení pohybuje už bez skokových změn, aniž by se ovšem nutně uzavíralo samo v sobě. Jsou distinkcemi v tom smys-

---

¹ Medialitu v zásadě chápeme jako instantní pozadí, řekněme jako „operátor zprostředkování“: tj., víceúrovňové pozadí se skrytou hierarchií pro komunikaci mezi odlišnými řády, tzn., komplexitou a reálným či multiversem a universem. Díky medialitě dokážeme pracovat s předměty světa objektivace, aniž bychom věděli, nakolik odpovídají tomu, co subjekt ustavuje. Nicméně lze říci, že právě díky skryté systematické pozadí světa reálného jsou heterogenní objekty v určité jednotě, která tento svět činí znázorňitelným. Filosofie mediality pak sleduje vlastní, tzv. nulové stádium média myšlení: „*Filosofie mediality zkoumá myšlení v nulovém médiu, tj. v tom, jak si myšlení zprostředkovává samo sebe*“ ([4], 32).

lu, v jakém lze komplexitu přenášet na určitou úroveň reálného, a současně, jsou formativní ve významu, v němž skutečnost reálného „normují“ jako dispozici pro myšlení. Řád obrazů je pak řádem vnějšího přiřazování jevů, (forem, tvarů, linií, barev atp.) změn pozic, k již daným, ustaveným souvislostem. Pojmy v zásadě odkazují k jistému předem avizovanému znázornění, neboť se udržují v logice pozic, k názornosti právě proto, aby ukázaly na pohyb a smysl dané extenze myšlení: neboť *to, co lze myslet, nezůstává myšlení bezdůvodně skryto*.

Řekněme především z toho důvodu, že myšlení je disponováno k „ukázání se“ skrze samotný proces myšleného, skrze sebe-odlišení v „doprovodu“ toho, co samo o sobě praktikuje. Tzn., přenosu či přeložení (transitivity) na jinou úroveň vykazování, v níž se myšlení stává spolu-konstituentem toho, co bude myslet. Lze tedy vycházet jak z možností úrovně sebe-popisu, jako jisté auto-reference *subjektu, chápaného nikoliv jako nějaká substance, ale jako určující souhrn* jedné verze hledisek v nějaké situaci ([2], 391), ale rovněž tak z možnosti převést tuto úroveň do souhrnné pozice: do mediační formy, která to celé vlastně umožňuje: (řekněme na formát symbolizovaného poselství). Samotný obraz se v tomto pojetí stává ukázkou zobrazení toho, co se děje v režimu subjektivace. Jedná se tak vlastně o jakési zviditelnění praxe pojmu v technice zobrazení. „*Technika obrazu odkazuje vždy k metafyzice imaginace: jakoby tu byly dva způsoby chápání přechodu od jednoho obrazu k druhému*“ ([5], 72).

Samozřejmě, hovoříme v tomto případě nejen o standardním pojetí obrazu jako artefaktu zavěšeného někde na stěně, ale hlavně o jeho primární podobě: myšlením obrazu. O nasměrování k ideálnímu: „*Pohled nás zavádí do nereálného umístění. Je to čistý ideál*“ ([9], 85).

Nicméně je to stále názornost, co odlišuje pojem od obrazu, ukázaná charakteristika danosti či jevu, jež se myšlením nějakého uskutečnění teprve ukazuje. Zobrazovat pojem vlastně znamená použít názornost na mediaci samotného myšlení. Přesněji řečeno: pokud myšlení dokáže těžít z jisté ideality, pak ovšem samo musí alespoň naznačit, ukázat, jak se na tomto typu ideálního samo podílí: a to je právě doména média obrazu, která tuto stránku práce myšlení umožňuje znázornit. Jistě, lze tak učinit i jinými prostředky, např., podle Badioua, „*čísla informují naše duše*“ ([3], 3), komputace zase výpočetní procesy technického universa našich teorií, což nám nakonec napovídá, že pojem jako teorie – onen čistý ideál – je rovněž součástí technického zobrazování.

Nicméně myšlení vcelku rovnocenně využívá obou forem transitivity, pojmu i obrazu, aby využilo celé pole daných dispozitivů pro zachování pozice i změny. Pro upřesnění je třeba poznamenat, že pojmu dispozitivu zde užívám v jeho širším smyslu: „*Jako dispozitiv označují vše, co nějakým způsobem dokáže uchopit, řídit, určovat, omezit, formovat, kontrolovat a zajistit gesta, chování, mínění a promluvy živých bytostí. Tedy nejen vězení, blázince, panoptikum, školy, právní postupy atd., jejichž souvislost s mocí je v jistém smyslu evidentní, ale i násadku, písmo, literaturu, filosofii, zemědělství, cigarety, lodní dopravu, počítače, mobilní telefony a – proč ne – samotný jazyk, který je možná nejstarším dispozitivem (...). Krátce, máme dvě velké třídy, živých bytostí (nebo substancí) a dispozitivů. Mezi oběma, jako třetí, se nacházejí subjekty. Subjektem nazývám to, co vzniká takřka z boje zblízka mezi živými bytostmi a dispozitivem*“ ([1], 26 – 27).

Tímto se pak dostáváme k dalšímu hledisku, které pojmy a obrazy, jako mediační procedury umožňují: totiž, že vedle své jedinečné a nesporné transitivity funkce umožňují

mediaci jako systémem transparence. Médium pojmu takto generuje formy abstraktního, medium obrazu pak režimy imaginace.

II. Nicméně nesmíme zapomínat, že to, co lze nakonec myslet, je už výsledkem změny pozic: transpozice možností na systém reálného. Z toho důvodu hovoříme o redukované virtualitě, která se projevuje jako „realita“, řekněme jako soulad myšlení s jeho výsledkem. Vlastním ukázáním této změny, samotnou transparentí změny jsou potom obrazy: obrazy v podstatě pokrývají plochy, které nejprve jako plochy, řekněme lokální určenosti, znázorňují konstituci teritoria, místa, které myšlení obsadilo jako své vlastní území. Konfigurují tak prostory reálného, neboť kam až sahají obrazy, tam až je vidět produktivní výkon myšlení.

Můžeme potom dovodit, že vlastní praxí pojmů je uplatňování určitých „dispozitivů“ myšlení. V tomto případě lze říci, že se jedná o využití *instantní způsobilosti* nést a nechat vyjádřit relevanci vztahu mezi medialitou (tj. operátorem zprostředkování) a dispozitivem (tj. souborem přístupových bodů) myšlení jako ovládní procedury ustavování skutečnosti. Jenom pro názornost můžeme doplnit, že zatímco určování možných forem spadá pod kategorii pojmů, do-určenost, (názorná doslovnost) je konstituována obrazem. Samotná práce myšlení veskrze naznačuje půdorys možného jako toho, co lze okamžitě obsadit pojmy. Naopak linie souvislosti obrazů je linií iniciační, evokuje *smyslové podmanění* předmětu. V tomto případě hovoříme o konstituci obrazem. Na této úrovni je ovšem vcelku zřejmé, že vztah mezi obsazením a konstituováním lze ještě diferencovat: obsazení je bližší práci pojmu než práci zobrazování, stejně tak, jako proces určité „*konstituce zobrazením*“ lépe odpovídá možnostem obrazu: nicméně v obou případech máme přibližně stejnou výchozí pozici.

Zkusme si ji přiblížit:

Dispozitiv pojmu vychází z „logiky“ obsazování, využívání souborů přístupů pro určitá teritoria komplexity: můžeme je označovat jako možnosti transitivního „přepisu“ virtuálního na redukované prostředí konvenční reality. Jedná se tedy o vytváření vlastního pole významňování – neboť medialita nenesé význam – ve smyslu utváření prostředí pojmové (sítě)konstrukce světa.

Dispozitiv obrazu vychází z předpokladu logiky projekčního plátna, tj., přenesení dat z dispozice mediality, tedy z možností transparence různých úrovní pozic, z nichž dispozitiv vycházejí, na zobrazenou plochu reálného, tzn., z možností využití dat k jejich začlenění do pole viditelného. Lze tedy s jistou nadsázkou říci, že konstituce obrazem je „*skladbou*“ režimů zobrazení, nikoliv primárních dat, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ještě doplnění: samotný pojem dispozitivu nelze dost dobře chápat čistě instrumentálně, je sice zcela evidentně svázán s procedurou vládnutí či ovládní, ale bez forem určité subjektivizace by vlastně jen naplňoval ambice prostého násilí: „*Každý dispozitiv totiž zahrnuje proces subjektivizace, bez něž by nefungoval jako dispozitiv vládnutí/ovládání, nýbrž jen jako akt násilí*“ ([1], 35).

Využití dispozitivu tak musí jít ruku v ruce s formami subjektivizace, abychom mohli mluvit o procesech myšlení a nikoliv jenom o procedurách ovládní. Při bližším prozkoumání nám začíná být zřejmé, že odlišnost a zároveň příbuznost obou médií je vcelku nasnadě. Zkusme si tedy krátké doplnění: v určitém zjednodušení uveďme, že práce pojmu označuje „singulární“ překrytí pohybu myšlení s jediným místem určením, které lze na

teritoriu skutečnosti nějak zobrazit. Potom každému uspořádání do vytyčených celků následně odpovídají typologie zprostředkování. Jinými slovy, skrze pojmy můžeme sledovat pohyb zprostředkování, způsob, jak se určitým zvoleným přístupem k datům utváří možnost jak je zachytit, uchopit pojmem.

Obrazy operují na druhé úrovni: výchozími daty jsou už určité režimy či skladby jednotlivých prvků: viz barva, povrch, plocha, pozadí atp., Médium obrazu jako systému transparence poté umožňuje nastolit téma vidění. Znázornit samo vidění jako viditelnost a tudíž i určitou systematiku průhlednosti: vidění skrze viditelnost. Samotné obrazy jsou sice sekundární operací, ale jejich přínos spočívá nikoliv v pořadí přístupu k primárním datům, ale v tom, jak zobrazením, ukázáním upozorňují na určitou funkčnost, účelnost, využití a „uplatnění“ určitých forem transparence, například malba, fotografie, filmové obrazy. A to v širokém smyslu slova zprostředkování: neboť se jedná i o to, co lze vlastně vidět, když to jde viditelně zobrazit.

Zatímco praxe pojmů odkazuje na možnosti využití určitého přístupového bodu pro zprostředkování mezi komplexitou a realitou, obrazy rámuje celek jeho aktuálního uplatnění: tj., určitý stav, při němž se můžeme ptát, nakolik se dané **zprostředkování chová jako operátor myšlení**, o jaký typ mediace jde, tj., jako disponibilní systém transparence: činí něco „zaznamenaným“ v tom samém režimu, v jakém to „něco“ dává. V zásadě tak umožňuje sdílení dat jako určitých dat, obsahu jako odděleného a o sobě stojícího obsahu, atp., Hovoříme tedy o ustavení jisté skutečnosti jako určité verze nějaké mezní hodnoty, neboť „*je-li každá skutečnost sestavením z možností, pak je ‚skutečnost‘ mezní hodnotou*“ ([7], 249).

(Viz např., na první pohled zřetelný rozdíl mezi klasicistní malbou a mnohem pozdějším abstraktním expresionismem.) Evidentní rozdíl je tedy už na úrovni samotného přístupu k mediaci: pojmy pracují v prvotním režimu zprostředkování, rekonstruuji přístupy k tomu, co se nám dává jako danost dávání: obrazy zviditelňují ony systémy transparence, v nichž se nám danost dávání může ukázat: tedy zobrazit ve vidění. Umožňují nám přesněji nahlédnout, skrze co se danosti dávají: iniciují totiž porozumění režimům, které určité soubory a data pustily do hry vidění a staly se tak naším – díky teorii a technologii – zviditelněným světem.

„*Zatímco před-obrazoví tvůrci obrazů museli bojovat proti objektivnímu světu, jsme my už konfrontováni ‚zhmotnělým duchem‘*“ ([8], 19).

III. „... *to, co soubor nese a slouží jako jeho vnitřní hranice, je ten nejsevěřenější okruh aktuálního obrazu a virtuálního obrazu*“ ([5], 85).

Na závěr se tedy můžeme ptát, jak vlastně definovat pojem média, abychom splnili obě jeho hlavní charakteristiky: transitivity a transparentnost.

Pro spojení obou charakteristik pojmu média potřebujeme dvě věci: řekněme novou platformu pro sjednocení a diverzifikaci, (tedy myšlení jako ustavování celku v částech, jež ho „disponují“ ke sjednocení a rozvrstvení) jako nové pojetí samotného pojmu média, jež poukazuje na nezbytnou hierarchizaci sjednocování, přičemž odkazuje na jednotlivé úrovně racionalizace. Dále jako ustavování platnosti forem vědění, jež zavádí i příslušnou diferenci řádu, který je následně umožňuje: nejedná se tedy už o statické pojetí známé rovnice pojem, předmět a vědění, ale jinak: jako formování a transparence, jako ustavení subjektu v režimu ovládnutí toho prostředí, v němž myšlení operuje jako jeho vlastní zpro-

středkovatel. Jedná se tedy o specifické sepětí obrazu virtuálního a aktuálního. „*Čím dál ohromnější okruhy se budou moci rozvíjet, odpovídajíc čím dál hlubším vrstvám reality a čím dál tím vyšším úrovním paměti a myšlení*“ ([5], 85).

Tím se zároveň říká, že to, co se skrze výkon subjektivity ustavuje jako předmět je něčím duálním: neboť to, co se z pozadí vlastního subjektu přesouvá do popředí transparence toho samého subjektu se jakoby „zviditelňuje“ právě tím, že směr pohybu ustavení předmětu je současně směrem pojmu, praxí pojmu na vyšší úrovni, aby pojmenované bylo něčím současně oddělovaným od toho samého, co jej pojmenovává. Transparence musí vést k emancipaci myšlení od pojmu a vědění k ukázání způsobu ovládnutí, díky němuž každé jednotlivé vědění vzniklo. Dispozitiv poznání potom funguje jako operátor vědění jenom tehdy, pokud jej ospravedlňuje výkon samotné subjektivity. „*Pojem dispozitiv tedy označuje něco, v němž a skrze něž je realizováno čisté vládnutí/ovládání bez jakéhokoliv základu v bytí. Proto zahrnují dispozitivы vždy proces subjektivizace, protože si musejí samy vytvořit vlastní subjekt*“ ([1], 23 – 24).

Realita se nám totiž tzv. nedává pouze jako jeden celistvý svět, ale naopak: svět dění a svět stávání se setkávají v momentu, kdy docházíme k poslední diferenci: rozdílu mezi pohybem a zastavením. V okamžiku zastavení definujeme to, co je, a naopak, oddělujeme to, co se děje. Obrazy pak jako systémy transparence vlastně ukazují procesy „znehybnování“, jsou zápisem *přeměny pohybu do statiky stavu*. Dispozitivы jako techniky ovládnutí pak zůstávají tichým společníkem proměny světa možných forem ve světy obsahu. Zvýznamňování světa reálného znamená způsoby „obsahování“ tohoto světa, význam jde ruku v ruce s jeho obsazením. Teritorium reálného je teritoriem obsazení určitou verzí. Svět vidění je de facto exportován do reality zobrazení, fixován v obrazu s pomocí techniky znázornění, zatímco svět možného, skutečnost virtuálního je převážně zachycována díky statickým operátorům zprostředkování – tj., pojmy, aby sjednotila např., vidění s myšlením.

Myšlení pak většinou operuje s obrazy jako se statickým zachycením světa a nikoliv se znázorněním změny: využitím transpozice pojmů a obrazů by ovšem byla i naděje, zachycovat myšlení jako procesy. Zatímco nám se dosud poněkud neproblematicky zdá, že oko už rovnou vidí viděné, nevšimneme si tudíž pohybu na úrovni změn pozic, bez jejichž registrace je systém daného zprostředkování vlastně neevidován a tudíž nevýznamný. A to i přesto, že od doby vzniku techno-obrazů je zřejmé, že objekty vidění jsou více než cokoliv jiného teorie či procedury řazení a uspořádání. Výsledek, tj., obraz je ovšem neukazuje.

Ještě poznámka: vidíme jenom důsledky záznamů aktivity našich aparátů vidění, stejně jako nemyslíme myšlení v souborech nějaké abstrakce, ale v systémech zaznamenání, setrvání a fixace myšleného na určitý celek. V zásadě se jedná o zviditelňování procedury pojmového uchopení skutečnosti ještě předtím, než pojem tzv. něco znamená. Zobrazovat pojem vlastně znamená završit pohyb pouhého nahlížení a přejít na rovinu sebe-ukázání (tj. od možnosti činit viditelným až k samotné transparenční) a zapojit do hry i procesy sebe-emancipace subjektivity – to znamená, ukázat jak se zviditelňuje každý jednotlivý subjekt za pomoci reflexe onoho ustavování subjektu „pohledu“ na logiku

vidění – i když za cenu redukce dispozitivu.²

Zkoušíme analyzovat myšlení v jeho téměř čistých formách, neboť je tím, co nám není dáno jinak než dispozičně, a samotný „dispozitiv“ vždy už nějak odkazuje k určitému čistému uspořádání, k ideji: „Z hory Sinai zvěstovaný zákaz obrazů se stává stále splnitelnější: nemáme již zapotřebí vytvářet si obrazy, protože se dělají samy. V klidu můžeme ‚vypustit duši‘ – zcela ve smyslu Desatera. Neboť obrazy znamenají v řečtině ideje a nedělat si obraz – nezobrazovat – znamená se idejí zbavit“ ([8], 17 – 18).

Zobrazovat pojem znamená, kromě výše uvedeného, i ukazovat perspektivy, z nichž se idea stává přímo součástí mediace obrazu, tj., stává se i předmětem myšlení.

Řekněme závěrem, že konkrétní příklad tohoto jevu máme stále před očima: v nerefektovaném stavu se nám totiž světlo ukazuje jako prosté vidění, analogicky se pak medialita ukazuje jako čisté znázornění pojmu obrazem.

LITERATURA

- [1] AGAMBEN, G.: *Was ist ein Dispositiv?* Zürich-Berlin: Diaphanes 2008.
- [2] BADIOU, A.: *Being and Event*. New York: Continuum 2005.
- [3] BADIOU, A.: *Number and Numbers*. Cambridge: Polity Press 2008.
- [4] BYSTRICKÝ, J.: *Elektronická kultura a medialita*. Praha: VaN 999 2007.
- [5] DELEUZE, G.: *Film 2. Obraz-čas*. Praha: NFA 2006.
- [6] DELEUZE, G.: *F. Bacon: The Logic of Sensation*. Minnesota: University of Minnesota Press 2003.
- [7] FLUSSER, V.: *Moc obrazu*. Praha: OSVU 1996.
- [8] FLUSSER, V.: *Fotografieren als Bildermachen*. In: *Standpunkte*. Göttingen: European Photography 1981.
- [9] RANCIERE, J.: *The Future of the Image*. London: Verso 2007.

Doc. PhDr. Jiří Bystřický, PhD.

Katedra elektronické kultury a sémiotiky FHS UK

Areál UK Hůrka

Husníkova 2075

158 00 Praha 13

Česká republika

e-mail: JiriBystricky@seznam.cz

---

² Dispozitiv podléhá vždy určitému procesu subjektivizace, který ho ovšem zároveň činí omezeným, ne zcela správně využívaným: „... každému dispozitivu odpovídá určitý proces subjektivizace... což naprosto znemožňuje, aby subjekt určitého dispozitivu tento dispozitiv užíval ‚správným způsobem‘“ ([1], 37).